

Nr 96.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; given Stockholms slott den 15 december 1939.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, att antaga härvid fogade förslag till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.,

dels ock samtycka till att Kungl. Maj:t meddelar sådant förordnande, som i 1 § av lagen avses, att gälla tillsvidare.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Förslag

till

Lag**om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—6 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

2 §.

Där det finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådant brott mot 19 kap. samma lag, som kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, så ock eljest där det finnes erforderligt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda skada som ovan sägs, kommer till obehörigs kännedom, eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom, må

föremål tagas i beslag eller sättas under förbud att säljas eller skingras; hus- och kroppsrannsakan verkställas;

expediering av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse inställas eller fördröjas eller försändelsens innehåll granskas och censureras; samt

expediering av telefonsamtal inställas eller fördröjas eller samtal avlyssnas eller ock telefonapparat för viss tid eller tillsvidare avstängas för samtal.

3 §.

Den som misstänkes för brott varom i 2 § förmäles eller att förbereda eller främja sådant brott eller att eljest obehörigen utforska förhållande som där sägs eller att till obehörig lämna uppgift om sådant förhållande eller att förbereda eller främja dylik verksamhet, må gripas och kvarhållas, där det finnes erforderligt för ändamål som angives i 2 §.

4 §.

Åtgärd, varom i 2 eller 3 § förmäles, må icke upprätthållas längre än som erfordras för att vinna det med åtgärden avsedda ändamålet. Har i fall som i 3 § sägs den misstänkte ej inom trettio dagar från första dagen av kvarhållandet förklarats häktad, skall han frigivas, där ej justitiekanslern medger, att han må kvarhållas under viss ytterligare tid, högst trettio dagar.

5 §.

Befogenhet att besluta om åtgärd enligt 2 eller 3 § tillkommer Konungens befallningshavande, landsfogde och polismästare samt i Stockholm därjämte förste stadsfiskalen och den polisintendent, som är chef för kriminalavdelningen.

Konungen äger uppdraga åt annan med befattningshavare som i första stycket sägs jämställd befattningshavare att utöva sådan befogenhet.

I den mån Konungen därom förordnar må ock, då fara är i dröjsmål, underordnad befattningshavare besluta om åtgärd som här avses. Om sådant beslut skall utan dröjsmål anmälan göras hos myndighet, som i första eller andra stycket sägs, och åligger det myndigheten att snarast möjligt pröva huruvida åtgärden skall bestå.

6 §.

Med avseende å beslag, skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan enligt denna lag skall vad i 5—10 §§, 14—17 §§ samt 18 § andra stycket lagen om vissa tvångsmedel i brottmål är stadgat äga motsvarande tillämpning, med iakttagande av att stadgande i nämnda lagrum rörande myndighet som i 3 § samma lag sägs skall gälla sådan myndighet som avses i 5 § denna lag, samt att den befogenhet att förlänga tiden för beslag och skingringsförbud, som tillkommer Konungens befallningshavande, må efter Konungens bemyndigande utövas jämväl av annan myndighet.

I fråga om person, som gripits och kvarhållits enligt denna lag, skall 19 § 29. förordningen om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall äga motsvarande tillämpning.

7 §.

Konungen meddelar de närmare föreskrifter som erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 mars 1941. Förordnande som i 1 § sägs skall ej gälla längre än lagen äger giltighet. Upphör dylikt förordnande att gälla, skall åtgärd, som beslutats med stöd av lagen, icke längre upprätthållas.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 december 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social- och kommunikationsdepartementen fråga om *lagstiftning angående vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.* samt anför därvid:

»Bland de tvångsmedel, vilka enligt gällande rätt stå till myndigheternas förfogande vid förberedande undersökningar rörande brott, märkas i första hand sådana som rikta sig mot den för brott misstänktes person och gå ut på ett frihetsberövande (*kvarhållande* och *häktning*). Vidare finnes möjlighet att omhändertaga visst föremål (*beslag*) eller att sätta det under förbud att säljas eller skingras (*skingringsförbud*). Slutligen kan undersökning göras i den misstänktes bostad eller annan lägenhet (*husrannsakan*) eller å den misstänktes person (*kroppsrannsakan*). Om kvarhållande och häktning stadgas i 19 § strafflagens promulgationsförordning. Övriga här omnämnda åtgärder äro reglerade i lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål. Beträffande användningen av ifrågavarande institut må följande framhållas.

Häktningsförfarandet är omgärdat med detaljerade regler såväl i fråga om förutsättningarna för frihetsberövandet som beträffande de vidare åtgärderna med den häktade. Som en förberedande åtgärd för ett eventuellt häktningsbeslut kan misstänkt person under vissa förhållanden kvarhållas utan att förutsättningarna för häktning behöva föreligga. En kvarhållen person skall emellertid antingen häktas eller lösgivas inom tjugufyra timmar. Under särskilda omständigheter kan denna tidsfrist förlängas, dock högst med fyra dygn.

Beslag kan läggas å föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat. Skriftliga meddelanden mellan den som misstänkes för brottet och andra personer äro dock i viss utsträckning undantagna från

beslagsmöjligheten. Om det finnes skäl att antaga, att brev, telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård, härleder sig från den, som misstänkes för brott, varå efter lag kan följa straffarbete, eller är avsedd för honom, får försändelsen beslagtagas, därest den är av sådan beskaffenhet, att den enligt nyss angivna regler skulle vara underkastad beslag. Ett föremål får icke beslagtagas, om ändamålet kan vinnas därigenom, att föremålet sättes under förbud att säljas eller skingras. I dylikt fall må i stället skingringsförbud meddelas innehavaren av föremålet, vilket då förblir under hans vård och nyttjande.

I fråga om husrannsakan gäller, att hos den som är med skäl misstänkt för brott, varå efter lag kan följa straffarbete eller fängelse, må företagas sådan rannsakan för eftersökande av föremål som är underkastat beslag eller eljest till utrönande av omständighet som kan äga betydelse för utredning om brottet. I anledning av brott, som är belagt med straffarbete, må under vissa förutsättningar husrannsakan anställas jämväl hos annan än den misstänkte. För eftersökande av den som skall gripas eller häktas för brott må husrannsakan företagas hos honom, ävensom hos annan, om särskilt skäl finnes att den eftersökte uppehåller sig där. I lägenhet, som enligt sin bestämmelse är tillgänglig för envar, och i vissa andra lokaler må husrannsakan ske jämväl i andra fall. Kroppsrannsakan må verkställas å den som med skäl är misstänkt för brott, varå efter lag kan följa straffarbete eller fängelse, om skälig anledning finnes att därigenom skall upptäckas föremål, som är underkastat beslag eller annat som kan bidra till utredning angående brottet.

Befogenhet att besluta om användning av de nu berörda tvångsmedlen tillkommer länsstyrelse, landsfogde, landsfiskal och stadsfiskal ävensom polismästare och polisintendent, som är chef för kriminalavdelning i stad, samt domstol i mål som där handlägges. Viss rätt att anlita tvångsmedel tillkommer även underordnade polistjänstemän.

Genom lagen den 14 oktober 1939 om särskilda tvångsmedel vid utredning rörande brott som avses i 8 eller 19 kap. strafflagen m. m., vilken lag skall gälla till utgången av mars 1941, ha vissa nya tvångsmedel tillkommit, vilka skola få användas vid utredning angående brott, som avses i bl. a. nämnda kapitel av strafflagen och varå kan följa straffarbete. Om det finnes anledning antaga, att till post- eller telegrafanstalt skall inkomma försändelse, som är underkastad beslag, får enligt den nya lagen förordnande meddelas, att försändelsen skall kvarhållas till dess frågan om beslag blivit avgjord. Vidare får bland annat förordnas att telefonsamtal skola få avlyssnas, om det finnes vara av synnerlig vikt att åklagaren eller annan som leder undersökningen erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom.

Befogenhet att meddela sådant beslut tillkommer länsstyrelse, landsfogde och polismästare samt i Stockholm dessutom förste stadsfiskalen eller den polisintendent, som är chef för kriminalavdelningen, ävensom med viss begränsning domstol i mål som där handlägges. Därjämte äger Kungl. Maj:t

uppdraga åt annan med befattningshavare som nu nämnts jämställd befattningshavare att meddela dylikt förordnande samt att vid utredning om ifrågavarande brott utöva befogenhet varom förmäles i 1933 års lag om vissa tvångsmedel i brottmål. Har annan myndighet än domstol förordnat med stöd av den nya lagen, skall underrättelse därom omedelbart lämnas justitiekanslern, vilken kan upphäva beslutet.

Den särskilda tvångsmedelslagen åsyftar icke att göra ändring i 1933 års lag om vissa tvångsmedel i brottmål. Rätten att taga post- och telegrafförsändelser i beslag regleras sålunda fortfarande av sistnämnda lag.

Förutom de bestämmelser för vilka nu redogjorts finnas vissa regler om användande av tvångsmedel i mera speciella förhållanden. Sålunda kunna, bland annat, enligt utlänningslagen tvångsåtgärder tillgripas för att hindra utlänningar att inkomma i riket eller för att avlägsna dem ur landet.

Under den senaste tiden ha från statsmakternas sida vidtagits åtgärder i olika hänseenden för att bereda ökat skydd mot spioneri. Sålunda ha genom lag den 14 oktober 1939 vissa ändringar gjorts i 8 kap. strafflagen med huvudsakligt syfte att straffbelägga handelsspionage samt vissa former av förberedelse härtill. Enligt 8 kap. 21 a § i detta lagrums nya lydelse straffas envar, vare sig han är svensk eller utlännings, som anskaffar eller låter anskaffa eller överhuvud tager befattning med uppgifter angående förhållanden, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med utländsk stat. I fråga om tolkningen av uttrycket folkförsörjning får jag hänvisa till mina uttalanden i anslutning till förslaget om den skärpta spionerilagstiftningen.

Genom den samma dag utfärdade särskilda tvångsmedelslagen ha ökade möjligheter erhållits att vinna utredning om bl. a. dylika brott.

Vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden är det uppenbarligen av alldeles särskild vikt att hindra och uppdaga åtgärder, vilka kunna skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med annan stat och därigenom försvaga vår militära och ekonomiska motståndskraft. Detta gäller framför allt sådan brottslig verksamhet som avses i 8 kap. strafflagen. Men även vissa brott i 19 kap. samma lag kunna otvivelaktigt allvarligt skada sådana vitala samhällsintressen som nyss nämnts. Härvid bör särskilt uppmärksammas skadegörelse å transportinrättningar av olika slag såsom hamnar, farleder och järnvägar eller å kraftstationer, vattenledningsverk, elektricitetsverk och större industriella anläggningar.

I ett sådant allvarligt läge som här avses kan det bliva nödvändigt att åstadkomma en skärpt övervakning för att hindra, att meddelanden om rikets försvar och näringsliv bringas till obehörigas kännedom.

De bestämmelser, som äro erforderliga för att genom polis- och vissa därmed jämställda myndigheters verksamhet kunna tillgodose dessa viktiga samhällsintressen, böra lämpligen upptagas i en undantagslagstiftning med tidsbegränsad giltighet.

Departement-
chefen.

Bestämmelserna torde böra gälla vid krig eller krigsfara och eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden samt träda i tillämpning först sedan särskilt förordnande härom meddelats. Då riksdagen icke är samlad, bör Konungen äga utfärda dylikt förordnande, under förutsättning att riksdagskallelse utgått eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Har ett meddelat förordnande ej gillats av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början, bör förordnandet efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla. Inträffar under tid då riksdagen är samlad behov av att sätta ifrågavarande bestämmelser i kraft, torde förordnandet härom böra meddelas av Konungen med riksdagens samtycke.

En lagstiftning av sådan beskaffenhet som den nu ifrågasatta är uppenbarligen avsedd att komma till användning endast då det med hänsyn till rikets säkerhet befinnes oundgängligen nödvändigt.

Vad angår lagstiftningens vidare utformning synes följande böra gälla.

Såsom i huvudsak framgår av vad jag redan anfört torde de i lagen angivna tvångsmedlen böra få tillgripas i den mån så finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådana brott mot 19 kap. samma lag, som kunna skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med annan stat. Även eljest böra de få användas i den mån det är nödvändigt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda sådan skada som jag nyss nämnt, kommer till obehörigs kännedom eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom.

Under dessa förutsättningar bör förordnande få meddelas om beslag, skingringsförbud samt hus- och kroppsrensningen.

En skärpt övervakning av kommunikationsmedlen är även nödvändig. Sålunda bör i den omfattning det är erforderligt för att tillgodose det nyss angivna ändamålet med lagen kunna förordnas, att expedieringen av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse skall inställas eller fördröjas eller försändelsens innehåll granskas och censureras. Vidare bör även expediering av telefonsamtal kunna inställas eller fördröjas, telefonsamtal avlyssnas samt telefonapparat för viss tid eller tillsvidare avstängas för samtal.

För att vinna det med lagen avsedda syftet torde det vara nödvändigt att bereda ökad möjlighet att gripa och kvarhålla personer, vilka misstänkas för brott som förut nämnts eller för att förbereda eller främja sådant brott. Ett dylikt ingripande synes böra få ske även mot den som misstänkes för att eljest obehörigen utforska eller till obehörig person lämna uppgifter om förhållande, vars meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller för att förbereda eller främja dylik verksamhet.

För att inskräpa vikten av att den enskildes intressen icke utsättas för större intrång än förhållandena föranleda torde böra uttryckligen stadgas, att åtgärd, som beslutats med stöd av lagen, icke må upprätthållas längre än som erfordras för att vinna det med åtgärden avsedda ändamålet.

I fråga om tiden för kvarhållande av misstänkt person synes en maximigräns böra fixeras. Det föreslås sålunda att den misstänkte skall frigivas, om han icke förklarats häktad inom trettio dagar från första dagen av kvarhållandet. De utredningar, varom här är fråga, kunna ofta vara synnerligen tidsödande. De i saken inblandade personerna äro, enligt vad erfarenheten visat, ej sällan spridda över ett stort område och upptäckas i regel först efter ett mer eller mindre långvarigt spaningsarbete. Med hänsyn härtill torde möjlighet böra finnas att medgiva förlängning av den nyss angivna tiden för kvarhållandet, dock högst med trettio dagar. Endast justitiekanslern synes böra äga rätt att lämna dylikt medgivande.

Befogenhet att förordna om de åtgärder som avses i lagen torde böra tillkomma Konungens befallningshavande, landsfogde och polismästare samt i Stockholm dessutom förste stadsfiskalen och den polisintendent som är chef för kriminalavdelningen. Men därjämte bör möjlighet finnas för Kungl. Maj:t att uppdraga beslutanderätten i nu förevarande fall åt ämbets- eller tjänsteman som kan anses jämförbar med de befattningshavare inom åklagar- och polisväsendet som nyss nämnts. Även vissa underordnade befattningshavare böra, i den mån Konungen förordnat därom, vara berättigade att, då dröjsmål kan medföra fara, besluta om användning av ifrågavarande tvångsmedel. I sistnämnda fall bör dock anmälan om beslutet så fort ske kan göras hos högre myndighet, som snarast möjligt har att pröva om åtgärden skall bestå.

I fråga om förfarandet vid beslag och skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan, som kan komma att äga rum enligt lagstiftningen, bör flertalet bestämmelser i 1933 års tvångsmedelslag äga motsvarande tillämpning. Enligt 8 och 10 §§ i sistnämnda lag äger Konungens befallningshavande medgiva förlängning av den eljest stadgade längsta tiden för upprätthållande av beslag och skingringsförbud. Denna befogenhet torde i fråga om den nya lagstiftningen böra tillkomma även myndighet som Konungen förordnar. En sådan uppgift kan endast anförtros befattningshavare i chefsställning.

I fråga om sättet för förvaring av person, som gripits och kvarhållits med stöd av nu ifrågavarande lagstiftning, torde böra gälla vad som i promulgationsförfordningen till allmänna strafflagen är stadgat angående kvarhållen person.

I likhet med åtskilliga andra, för utomordentliga förhållanden avsedda lagar bör, som jag förut framhållit, förevarande lagstiftning göras tidsbegränsad. Den synes sålunda böra äga giltighet till utgången av mars 1941.

Om det förordnande, varigenom lagens huvudbestämmelser trätt i tillämpning, upphör att gälla, skall åtgärd, som vidtagits med stöd av lagstiftningen, givetvis hävas.

De nya bestämmelserna föreslås skola träda i kraft dagen efter den, då de utkommit i Svensk författningssamling.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar,¹ måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 14 december 1939.

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 13 december 1939, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsassessorn Gunnar Danielson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 december 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social- och kommunikationsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, lagrådets den 14 december 1939 avgivna utlåtande över det den 13 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.*; därvid föredraganden hemställer

dels att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att samtycka till att Kungl. Maj:t meddelar sådant förordnande, som i 1 § av lagen avses, att gälla tills vidare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.